

OKUL VE ÖĞRENCİ GÜVENLİĞİ: KAVRAMSAL BİR ÇÖZÜMLEME

Dr. Hasan Basri Memduhoğlu - Murat Taşdan
Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi,
Eğitim Yönetimi Denetimi Planlaması ve Ekonomisi Anabilim Dalı

Özet:

Son yıllarda tüm gelişmiş toplumlar için okulların güvenliği önemli bir sorun hâline gelmeye başlamış ve bu konudaki duyarlılık giderek artmıştır. Okullar gün geçtikçe daha güvensiz ortamlar hâline gelmekte ya da insanlar böyle algılamaktadır. Okulların güvenli mekânlar hâline getirilmeleri için, bu konunun gündemde tutulması ve buna ilişkin akademik çalışma ve değerlendirmelerin yapılması önemli ve gereklidir. Bu çalışmanın amacı, okul ve öğrenci güvenliği konusunda kavramsal bir çözümleme yapmaktır. Bu amaca ulaşmak için çalışmada; okul güvenliği kavramı ve güvenli okulun nitelikleri tartışılmış, okul güvenliğinin sorun alanları olarak şiddet; okul ortamı (mekan) ve araç-gereç kullanımı ile ilgili sorunlar; doğal afet, yangın ve kazalardan kaynaklanan sorunlar ve bu bağlamda güvenli okulun yaratılması için alınabilecek önlemler betimlenmiştir. Anahtar Sözcükler: Okul güvenliği, öğrenci güvenliği, şiddet

Anahtar Sözcükler: Okul güvenliği, öğrenci güvenliği, şiddet

SCHOOL AND STUDENT SAFETY: A CONCEPTUAL ANALYSIS

Abstract:

In recent years school safety becomes an important problem and sensitiveness to this subject raises in all developed countries. Day by day schools turn into unsafe places or it is perceived as. In order to keep schools safe, it is important and necessary to do some study and evaluation. The aim of this study is to make a conceptual analysis about school and student safety. To reach this aim in this study: school safety and the quality of it are discussed, violence as a problem of school safety; problems about school itself and using materials; problems about natural disasters, fire and accidents and precautions should be taken to create a safe school.

Keywords: School safety, student safety, violence

Giriş

“Bu nasıl bir okul! Gün geçmiyor ki bir kavga ya da olay çıkmayın...” “Çocuğumu tehdit edip parasını almışlar, artık çocuğumu okula göndermeye korkuyorum...” “Artık bu öğrencilerle baş etmek çok zor, bu okuldan tayinimi isteyeceğim...” “İki tokat çakacaksın, bak bir daha yapıyorlar mı?...” “Okullarda artık kızlar da çete kurup kavga ediyorlar...” “Çocuk, sınıftaki çıplak elektrik kablosuna dokunmuş, şimdi hastaneye kaldırdılar...” “Artık okula gitmek istemiyorum, bazı çocuklar benimle alay ediyor” “Ben müdür olarak olayı çözdüm, öğrenciler olay çıkardı mı çağırıyorum polisi, teslim ediyorum onları...” “Depremde binanın duvarları çatladı, çatlaklardan sınıfların içi görünmüyor, yine de binada eğitime devam ediliyor...”

Herkesin çevresinde duymaya alıştığı bu sözleri uzatmak mümkün. Şikâyetler farklı olsa da hepsinin ortak noktası aynı: Okullarda artan güvenlik sorunu. İnsanın yaşamı içerisinde bulunduğu en güvenli yerlerden birisinin okul

olduğu düşünülmekteydi. Ancak zaman içerisinde yaşanan değişim ile birlikte bu düşünce yerini belirsizliğe bırakmıştır. Bugün okulların güvenliği konusu araştırmacılar, yöneticiler, öğretmenler, öğrenciler ve veliler tarafından sorgulanmaya başlanmıştır.

Toplumların, okul güvenliği konusundaki duyarlılığı son yıllarda giderek artmaktadır (Welsh, 2000). Okulların güvenliği sorunu sadece ülkemizin değil, tüm gelişmiş ülkelerin son yıllardaki önemli eğitim sorunlarından biri hâline gelmiştir (Gorman ve Pauken, 2003; Daniels, 2002; Sprague, Walker, Golly, White, Myers ve Shannon, 2001; Pişkin, 2002; Çinkır ve Kepenekçi, 2003; Welsh, 2001, Akt: Işık, 2004; Welsh, 2000; O’reilly ve Verdugo, 1999; Dönmez, 2001; Gottfredson, Gottfredson ve Hybl, 1993; Argon ve Anderson, 2000; Verdugo, 1999; Benekos, Merlo ve Cook, 2002). Okullar, gün geçtikçe daha güvensiz ortamlar hâline gelmekte ya da insanlar böyle algılamaktadır. Oysa güvenli olmayan bir ortamda sağlıklı eğitim-öğretimden söz edilemez.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik görüşmelerinin yapıldığı bir dönemde, okulların güvenliği ayrıca önem kazanmaktadır. Çünkü okullarda güvenliğin sağlanmasına özel önem verilen üye ülkelerde öğrenci ve okul çalışanlarının güvenliği yasal düzenlemelerle güvence altına alınmıştır. Tam üyelik görüşmeleri esnasında, üye ülkelerin yükümlülüklerinin Türkiye tarafından da yerine getirilmesi gündeme gelmektedir.

Okul Güvenliği Kavramı

Okul güvenliği kavramı, hem öğrencilerin hem de öğretmenlerin okulda güven içerisinde yaşamalarını kapsar. Bir okulu güvenli ya da güvensiz olarak tanımlamak zordur. Güvenli bir okul; metal dedektörlerle korunan, koridorlarında nöbet tutulan ve tüm olaylara polis tarafından müdahale edilen okul mudur? Yoksa güvenli okul; öğrenciler arasında birinin diğerine yaptığı kaba şakanın yetişkin bireyler arasında halledilebilir bir durum olarak görülüp rapor edilmediği okul mudur?

Tüm sosyal kavramlarda olduğu gibi okul güvenliği için de tek bir tanım yapmak güçtür. Okul güvenliğine ya da güvenli okula ilişkin çeşitli tanımlar yapılmıştır. Dönmez'e (2001) göre okul güvenliği; öğrencilerin, öğretmenlerin ve diğer personelin kendilerini fiziksel, psikolojik ve duygusal bakımdan özgür hissetmeleridir. Güven (2002) okul güvenliğini, okulda öğrenme için uygun bir ortam yaratılması olarak tanımlar. Bucher ve Manning'e (2005) göre güvenli okul yaratmak, okulda kavgaların ve şiddetin ortadan kaldırılmasından daha öte bir şeydir. Güvenli okul; öğrenci, öğretmen, yönetici, yardımcı personel ve ziyaretçilerin olumlu etkileşimde bulunduğu, tavır ve tepkilerin tehdit edici tarzda olmadığı, olumlu ilişkilerin ve kişisel gelişimin önünün açık olduğu bir iklimin hakim olduğu okuldur. Başka bir ifadeyle öğrenci ve personelin okulun her yerinde barış içerisinde yaşadığı, bir grubun diğer arkadaşlarından daha üstün olmadığı, okuldaki tüm bireylerin birbirlerine saygılı davrandığı, okul iklimi içerisinde öğretmen, öğrenci, yönetici, personel ve ziyaretçilerin pozitif etkileşim içerisinde oldukları yer olarak kabul edilir. Amerikan Ulusal Okul Güvenliği koordinatörü, Ronald D.

Stephan'a göre (Bucher ve Manning, 2005) güvenli bir okul; okulun her yerinde, hafta sonu da dahil korku, şiddet ve şüphenin olmadığı özgür çevredir.

Okul güvenliği; öğrenciler, çalışanlar ve diğer paydaşlar olan veli ve ziyaretçilerin okul-çevresi ortamında güvende olmaları, kendilerini fiziksel, psikolojik ve sosyal bakımdan "özgür" hissetmeleridir. Okul güvenliği yalnızca okul ortamının güvenliği ile sınırlı değildir. Okul güvenliğinin kapsamı ve boyutları; çocuğun ya da diğer okul personelinin okula gitmek amacıyla evinden ayrılması anından başlayarak tekrar evine gelinceye kadarki tüm aşamaları içerir (Işık, 2004; TED, 2006).

Güvenli Okulun Nitelikleri

Okullarda etkili öğrenmenin gerçekleştirilmesi ve öğrencilerin kendi potansiyellerini geliştirebilmeleri için, okulun öğrenci ve öğretmenler açısından güvenli bir yer olması gerekir. Güvenli bir öğrenme ortamı olmadan öğretmenler öğretimde, öğrenciler de öğrenmede sıkıntılar yaşarlar. Öğrenciler güvenlik endişesi taşırsa öğrenmeye yoğunlaşamazlar. Öyleyse okulların güvenli hale getirilmesi önemli bir zorunluluktur. (Kaufman, DeVoe, Peter, Ruddy, Miller, Planty, Snyder ve Rand, 2003)

Türkiye'deki okulların eğitim ve öğretim açısından güvenli mekânlar hâline getirilmesi, şiddet ve tehlikelerden uzak tutulması önemlidir. Aksi durum sadece öğrenci ve öğretmenleri değil, eğitim sürecini, okulun yakın ve uzak çevresini ve bütün toplumu olumsuz etkiler (Scheckner, Rollins, Kaiser-Ulrey ve Wagner, 2002; Ingersoll, 2001).

Bir okulun güvenli olup olmadığını belirlemek kolay değildir. Güvenlik pek çok faktörden etkilenir. Ancak okullarda güvenliğe ilişkin istatistiksel göstergelerden ve hükümet ve sivil toplum örgütlerinin raporlarından bazı sonuçlar çıkarmak ve buna göre değerlendirmeler yapmak mümkündür (Bucher ve Manning, 2005). Güvenli bir okulun nitelikleri şöyle sıralanabilir (Dwyer ve Osher, 2000, Akt: Işık, 2004):

1. Okulda güçlü bir liderlik, kendini işine adanmış öğretmen kadrosu, üst düzeyde veli ve

toplumsal katılım vardır ve programların seçilmesinde öğrencilerin görüşleri dikkate alınır.

2. Okulun fiziksel düzenlemeleri güvenlidir.

3. Sorunları önlemeye ve okul güvenliğini devam ettirmeye yönelik politikalar tutarlı ve devamlı olarak uygulanmaktadır.

4. Okul güvenliğine ilişkin önleyici programlar öğrenci özellikleri dikkate alınarak belirlenmektedir.

5. Okul güvenliğine ilişkin önlem ve politikalar gözlenebilir yaklaşımlara dayanmaktadır.

6. Öğretmen ve diğer çalışanlar okul güvenliğine ilişkin programları uygulama konusunda sürekli eğitilmekte ve desteklenmektedir.

7. Okul güvenliğine ilişkin önlemler ve programlar sürekli gözlemlenmekte ve değerlendirilmektedir.

Gelişmiş ülkelerde okulların güvenliğini belirlemeye yönelik olarak NSSC [Ulusal Okul Güvenliği Merkezi] (2004) gibi profesyonel kurumlar oluşturulmuştur. İsteyen okullar bu kurumlara başvurarak okulun ne düzeyde güvenilir olduğu konusunda değerlendirme çalışması yaptırabilir. Değerlendirme sonucuna göre okulun güvenliği konusunda eksiklikleri giderme ya da güvenliği devam ettirme konusunda önlem ve politikalar geliştirebilir. Ülkemizde de buna benzer kurumlara ihtiyaç vardır (Işık, 2004).

Güvenli okullar, destekleyici okullardır. Güvenli ve destekleyici okullarda öğrenci ihtiyaçlarına ve yüksek performansa işaret edilir. Güven içerisinde olan öğretmen ve öğrencilerin performanslarının da yüksek olması beklenir (Furlong, Paige ve Osher, 2003). Öğretmenlerin sınıf yönetimi stratejileri öğrenci davranışlarını ve okul iklimini etkileyebilmektedir. Öğretmenler öğrencilerine tutarlı davranmalı, öğrencilerin açıkça konuşmaları için teşvik etmelidirler (Bucher ve Manning, 2005).

Okul güvenliğinin sağlanması için bu alana ilişkin inceleme, araştırma ve sorgulamaların

daha çok yapılması gerekir. Bu sorgulamaların da belli teoriler ışığında yapılmasının çalışma alanına daha çok katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Okul güvenliği ile ilgili alanda pek çok teori olmasına karşın aşağıda bunlardan bazıları özetlenmiştir.

Okul Güvenliği Teorileri

Literatürde okul güvenliği ile ilgili ön plana çıkan teoriler kontrol teorisi, okul iklimi teorisi ve sosyal çözülme teorisidir (Welsh, Greene ve Jenkins, 1999, Akt: Işık, 2004):

1. Kontrol Teorisi: Bu teoriye göre, okullardaki şiddet olaylarının temelinde toplumsal ve kültürel değerlerin zayıflığı yatmaktadır. Bu değerlerin aile ve okul gibi kurumlarca çocuklara yeterince aktarılamaması okuldaki şiddet olaylarının en önemli nedenlerinden biridir. Kontrol teorisine göre güvenli okul ancak; geleneksel amaçlara bağlılık, diğer kimselerin haklarına bağlılık, toplumsal etkinliklere katılım ve toplumsal normlara inanma koşullarının sağlanmasıyla gerçekleştirilebilir.

2. Okul İklimi Teorisi: Okul iklimi teorisine göre öğrenci davranışlarını belirleyen en önemli unsur okul iklimidir. Okulun sağlıklı ve açık bir iklime sahip olmasıyla okulun güvenliği arasında doğru bir ilişki vardır. Okul ne kadar sağlıklı ve açık bir iklime sahipse o derece güvenli bir okuldur. Sergiovanni (1991; Akt: Işık, 2004) okul iklimini belirlemeye yarayan göstergeleri; kuralları uygulamada tutarlılık (conformity), sorumluluk alma, standartlar, ödüller, örgütsel açıklık, destek ve dostça ilişkiler ile liderlik olarak belirlemiştir

3. Toplumsal Çözülme Teorisi: Bu teoriye göre okul toplumun aynasıdır ve okul güvenliği, okulun içinde bulunduğu toplumun güvenliğinden bağımsız olarak ele alınamaz. Okuldaki suç ve şiddet olayları okulun içinde bulunduğu çevrenin bir yansımasıdır. Toplumda görülen her türlü olumsuzluk, okulu da aynı şekilde etkileyecektir. Aile ve arkadaş çevresinden edinmiş olduğu yaşantılar ve deneyimler öğrencinin okuldaki yaşantısına etki edecektir. Suç oranı yüksek olan bir toplumda, okuldaki suç oranı da aynı şekilde yüksek olacaktır (Verdugo, 1999; Akt: Işık, 2004). Eğer

okulların daha güvenli yerler olmaları isteniyorsa, önce toplum ve aile güvenli kurumlar olmalıdır.

Yukarıda betimlenen okul güvenliğine ilişkin teorilerden birinin doğruluğunu kabul edip diğerini reddetmek doğru bir yaklaşım değildir. Bunun yerine bu teoriler eleştirel bir yaklaşımla incelenerek eklektik bir bakış açısıyla bütünleştirilmelidir.

Okul Güvenliğinde Sorun Alanları

Okul güvenliği; öğrenci, öğretmen ya da yardımcı hizmet personelinin okula gitmek amacıyla evinden ayrılması anından başlayarak tekrar evine gelinceye kadar geçen tüm aşamaları içerir. Dolayısıyla mekân açısından okul güvenliği; okul ile ev arasındaki güvenlik, okul içinde güvenlik ve sınıfta güvenlik olmak üzere üç temel alandaki güvenliği kapsamaktadır (Işık, 2004).

Okul ortamını güvensiz kılan etmenler şöyle sıralanabilir (Welsh, 2000; Sprague ve diğerleri, 2001; Işık, 2004):

1. Öğretimin etkisizliği ve dolayısıyla öğrenci başarısızlığı,
2. Tutarsız ve cezalandırıcı yönetsel uygulamalar,
3. Cezalandırıcı öğretmen davranışları.
4. İstenen davranışlara yönelik olarak açık olmayan beklentiler,
5. Kuralların uygulanmasına gerekli hassasiyetin gösterilmemesi,
6. Öğrencilerin bireysel farklılıklarına uygun olarak öğretimin bireyselleştirilememesi,
7. Kuralların açık, adil ve tutarlı olmaması,
8. Öğretmen ve yöneticilerin kurallara vakıf olmaması,
9. Yanlış davranışların görmezden gelinmesi,
10. Öğrencilerin kuralların meşru olduğuna inanmamaları,
11. Okulun büyüklüğü,
12. Öğretim için kaynakların yetersizliği,

13. Öğretmen yönetici iş birliğinin zayıflığı,

14. Yöneticinin pasifliği,

15. Öğrencilere yönelik sosyal etkinliklerin ve kendini kontrol etme olanaklarının yetersizliği,

Okul güvenliğinin boyutları, güvenliğin alanı ile ilgili boyutlar olarak ele alınabilir. Arkadaşlarından gelecek şiddet olaylarına karşı güvenlik, öğretmenlerin fiziksel şiddetine maruz kalma konusunda güvenlik, tabii afetlere karşı güvenlik, sağlık ve temizliğe ilişkin güvenlik, cinsel istismara karşı güvenlik, psikolojik ve duygusal güvenlik, etnik ve siyasî görüş konularındaki güvenlik boyutları olarak belirtilebilir (Işık, 2004).

Bu çalışmada okullarda güvenlik ile ilgili sorun alanları şöyle sıralanmıştır: Şiddet (zorbalık, taciz: fiziksel, sözel, duygusal, cinsel), okul ortamı (mekân) ile ilgili sorunlar, doğal afetler ve kazalardan kaynaklanan güvenlik sorunları.

Şiddet (Taciz, Zorbalık) ile İlgili Güvenlik Sorunları

Okul ve öğrenci güvenliği ile ilgili alanyazında, şiddet konusu ön plana çıkmaktadır. Okulun amaç ve beklentilerine uymayan istenmeyen davranışların aşırı şekilde sergilenmesi olan şiddet (Stevick ve Levinson, 2003), yüzyıllardır okul yaşamının sıradan bir özelliği olmuştur ve nedenleri dönemin toplumsal, kültürel, tarihsel ve ekonomik bağlamında gömülüdür. Şiddetin köklerini anlama, meydana geldiğinde şiddeti azaltacak ve mümkünse önleyecek yapıcı yollar bulma konusunda duyulan kaygılar artmaktadır (Cowie, 2006).

Şiddet, günümüzde çocukların özellikle fiziksel ve psikolojik güvenliklerinin tehlikeye sokulması olarak kabul edilmektedir. Şiddet sadece kavga veya tacizden ibaret değildir. Okul iklimini bozan her eylem şiddet kapsamında değerlendirilir (Hernandez ve Seem, 2004). Örneğin sözle olmasa bile tişörtlerin üzerindeki kaba veya nefret uyandıran yazı ve resimler, tuvalet kapılarına, sıralara veya duvarlara yazılan yazı ve çizilen resimler şiddet

kapsamında değerlendirilir (Bucher ve Manning, 2005).

Zorbalık (kabagüç) veya *taciz* kavramları şiddet kapsamında değerlendirilir. ABD’de geliştirilen Güvenli Okul Programı’nda (The Cool School Programme) okul zorbalığı; fiziksel, sözel, psikolojik, cinsel, ırkçı ve ilişkisel olarak türlere ayrılmıştır. Buna göre; vurma, itme, yumruk-tekme atma, tükürme, eşyalara zarar verme gibi davranışlar **fiziksel zorbalık**; ad takma, alay etme, sataşma, iğneleme, istemedikleri ya da yanlış olduğunu bildiği bir şeyi yapma konusunda mağduru tehdit etme, ona meydan okuma **sözel zorbalık**; dışlamak, küçük düşürmek, şaka yapmak, hakkında çirkin dedikodu yapmak ve söylentiler yaymak, mağdur hakkında notlar yazıp birbirlerine vermek, baskı yaparak gözdağı vermek, bir kişinin suçunu mağdura yüklemek, rezil etmek, bakışlarla ya da mimiklerle tehdit etmek **psikolojik zorbalık**; hoş karşılanmayan cinsel yorumlar, uygunsuz dokunmalar, mağduru cinsel yönelimi hakkında dedikodu yaymak **cinsel zorbalık**; ırkı, milliyeti, etnik kökeni ve geçmişi ile ilgili olumsuz yorumlar ve ayrımcılık yapmak **ırkçı zorbalık**; gruptan dışlamak, görmemezlikten gelmek, soyutlamak, dedikodular yaymak, güvenini zedelemek, topluca dışlamak, yüksek sesle konuşarak mağduru hakkında konuşulduğunu kendisine duyurmak, dış görünüşü ile ilgili olarak onu küçük düşürmek, küfürlü mesajlar, notlar, mektuplar, çizimler, e-postalar göndermek ve telefon aramaları yapmak da **ilişkisel zorbalık** olarak tanımlanmıştır (The Cool School Programme, 2004, 6).

Okul güvenliğinin bir boyutu da *duygusal güvenlik* ile ilgilidir. Duygusal şiddet; başkaları tarafından ayrımcı uygulamalara maruz kalma, tacize uğrama ya da diğer öğrencilerden yalıtılmışlık davranışı olarak ifade edilir (Sandhu ve Aspy, 2004, Akt: Bucher ve Manning, 2005). Şiddet veya nefret içeren söz veya sembollerin yer aldığı tişört ve benzeri elbiselerin giyilmesi, bu söz ve sembollerin okulun değişik mekânlarına (bahçe duvarı, sınıf, tuvalet) yazılması ve çizilmesinin öğrencileri olumsuz etkilediği belirlenmiştir. Özellikle ayrımcı söz ve sembollerin bazı öğrencilerde daha derin etkiler yaptığı ve duygusal

yaralanmalara yol açtığı ortaya konulmuştur. Ayrıca bunun öğrenmeyi olumsuz etkilediği, düşmanca tutum ve davranışları geliştirdiği belirlenmiştir (Cobia ve Carney, 2002)

Etnisite, benimsenen siyasî görüş ve felsefi inançlar konusunda öğrenci veya personele yönelik *ayrımcılık* ve *baskılar* okullarda yapılabilmektedir. Bu baskılar sözlü ya da fiziksel şiddet şeklinde olabileceği gibi semboller, resimlerle de yapılabilmektedir. Öğrencilerin ya da öğretmenlerin bunlardan dolayı cephe almaları, öğretmenin yanlı tutumu ve değerlendirmesi, benimsenen görüş ve inanca yönelik alaycı veya aşağılayıcı söylemler duygusal şiddet kapsamında değerlendirilebilir. Türkiye’de okullarda dayanın yanı sıra alaycı-küçük düşürücü davranışlar, yasaklar (yoksun bırakma) ve daha pek çok kötü davranış (kulak çekme, şikâyet vb.) sıklıkla görülmektedir (Dönmezer, Gümüş ve Tümkaya, 2006).

Öğrencilerin birbirine gösterdiği şiddetin yanı sıra *öğretmenlerin ve okul yönetimlerinin gösterdiği şiddet* ve uyguladığı fiziksel cezalar, şiddetin bir başka boyutunu oluşturur. Gözütök’un (1993) yaptığı araştırmada öğretmenlerin % 9,2’sinin hergün, % 25,7’sinin haftada bir öğrencilere fiziksel ceza uyguladıkları orta çıkmıştır. Disipline etmek için veya başka nedenlerle dayak gibi fiziksel cezaya başvuran öğretmen ve velilerin aslında potansiyel olarak şiddette eğilimli bireyler yetiştirdikleri söylenebilir.

Şiddet, öğrenciler için olduğu kadar öğretmenler için de sorun oluşturmaktadır. Okullarda yaşanan şiddet olayları incelendiğinde, orta öğretim kademesinde çalışan öğretmenler, ilköğretimde çalışan öğretmenlere göre daha çok risk altındadırlar. Okulda yaşanan şiddet olayları, öğretmenlerin ölümlerine bile yol açabilmektedirler (Astor ve diğerleri, 2005). Özellikle batı ülkelerinde öğrencilerin yanı sıra öğretmenlere de yönelen şiddet ve tacizler, öğretmenlerin öğretim yapma heyecanlarını azaltmakta, hatta birçok öğretmenin meslekten ayrılmasına sebep olmaktadır (Scheckner ve diğerleri, 2002; Ingersoll, 2001).

Kim uygularsa uygulasin çocuğa yönelik fiziksel ceza uluslararası insan hakları

hukukunun ihlalidir. Bu ceza BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, BM Ekonomik ve Siyasal Haklar Sözleşmesi, BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele ve Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi gibi uluslararası hukuk düzenlemelerinde fiziksel ceza yasaklanmıştır. Türkiye'nin 1994 yılında imzaladığı BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'ne göre çocukların kendilerine adil ve saygılı şekilde davranılma, eğitim görme, evde ve okulda güvende olma, tehlike ve istismardan korunma gibi temel hakları mevcuttur (Bitensky, 2006). Çocuk hakları sözleşmesinin 24. maddesinde, çocukların güvenli bir ortamda yaşama haklarının olduğu, 32., 33. ve 34. maddelerinde ise çocukların korunmasının zorunlu olarak yerine getirilmesi gereken devletin sorumluluğu olduğu ifade edilmektedir. Türkiye'de 14 Eylül 1990 tarihinde Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne imza atmış ve çocuklara yönelik görev ve sorumluluklarını 4058 Sayılı Kanunla ulusal mevzuatın bir parçası hâline getirmiştir. Ayrıca Avrupa Sosyal Şartı ve Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi de çocuklara yönelik fiziksel cezaları yasaklar. (Gittins, 2006).

Lewis'e göre okulda öğrenci suçluluğunun olması ve öğrenci militarizminin artması okuldaki sivil özgürlüğü azaltmakta ve polis devlet kültürünün oluşmasına yol açmaktadır (Bucher ve Manning, 2005). Şiddetin artması çocukların kendi aralarında oynamalarını ve şakalaşmalarını engellemekte, kendilerine güvenlerini zayıflatmaktadır (Casel, 2002, Akt: Furlong, Paige ve Osher, 2003)

Okul güvenliği konusunda yapılan araştırmaların çoğu şiddete ve onun türlerine yoğunlaşmaktadır: Bucher ve Manning'in (2005) yaptığı araştırmada isim takma, küçük görme, sataşma, dini, etnik ve cinsel taciz davranışları en sık görülen şiddet davranışları olarak ortaya çıkmıştır. Verdugo'nun (1999, Akt: Işık, 2004) yaptığı araştırma bulgularına göre; okuldaki suç ve şiddet olayları okulun içinde bulunduğu çevrenin bir yansımasıdır ve okul büyüklüğü ile şiddet olaylarının sıklığı doğru orantılıdır. Payne, Gottfredson ve Gottfredson'un (2003) yaptıkları araştırmada,

okuldaki hırsızlık, taciz (sözel, duygusal, cinsel) ve şiddetin öğrencilerde psikolojik sorunlara yol açtığı, taciz ve şiddetin aşırı olması durumunda da öğrencilerde uzun süreli travmalara yol açtığı ortaya çıkmıştır. Başka bir araştırmada okullarda fiziksel, duygusal ve cinsel tacizin öğrenci ve öğretmenlerde, endişe, korku ve yılgınlığa yol açtığı belirlenmiştir (Carney, Hazler, Higgins, 2002; Ericson, 2001). Okuldaki şiddetin, öğrencilerin korkularını artırdığı, öğrenme istek ve yeteneklerini olumsuz etkilediği, okuldaki güvenlik beklentilerinin karşılanmamasının öğrencilerde okula güvensizliğe yol açtığı, sağlıklı okul çevresi imajını zedelediği belirlenmiştir (Schneckner ve diğerleri, 2002). Okuldaki şiddete tanık olan ve bunlara maruz kalan öğrencilerin, okulun güvenli görmediği bazı bölümlerine zorunlu olmadıkça gitmedikleri ortaya çıkmıştır (Schreck ve Miller, 2003). Kachur ve arkadaşları yaptıkları araştırmada, 1992–1993 yılları arasında okullarda meydana gelen şiddet olaylarının % 30'u varoşlarda, % 62'si kent merkezlerinde ve %8'i de kırsal kesimde vuku bulmuştur. Bu sonuçlarda göstermektedir ki ırksal ve ekonomik farklılıklar ile birlikte medya ve kamu da şiddetin artmasında rol oynayabilmektedir (Astor, Benbenisby, Marachi ve Rosemond, 2005). Ailelerde ve çevrede yaşanan şiddetin çocukları etkilediği ve okulda benzer davranışları sergilemelerine neden olduğu görülmüştür (Caspi, Elder ve Bem 1988; Morrison ve D'Incau, 1997, Akt: Furlong, Paige ve Osher, 2003)..

Türkiye'de okulda şiddet ve türlerine (zorbalık, taciz) ilişkin araştırma bulgularına göre; öğrencilerin en çok maruz kaldığı şiddet türü önem sırasına göre sözel, fiziksel, duygusal ve cinsel şiddet şeklinde sıralanmaktadır. Ayrıca araştırma bulgularında erkeklerin kızlara göre daha büyük oranda kabagüce uğradıkları, saptanmıştır. Bu araştırmalarda kabagücün öğrenciler üzerinde psikolojik rahatsızlık, uyum güçlüğü ve psikolojik stres gibi olumsuz etkileri olduğu ortaya çıkmıştır (Çinkır, 2006). Türkiye'de ilköğretim okullarında görülen zorbalık davranışları üzerine Yurtal ve Cenkseven'in (2006) yaptığı araştırmada, en fazla karşılaşılan zorba davranışların itme, küfür etme, kötü isimlerle çağırma, alay etme,

elbiseye veya eşyalara zarar verme, kişi hakkında dedikodu yapma olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca kızların zorbalığa daha çok maruz kaldığı, zorbalığın en fazla yaşandığı yerin okul bahçesi ve en fazla yaşandığı zamanın da okuldan eve dönerken geçen zaman olduğu belirlenmiştir.

Yukarıda da görüldüğü gibi okul güvenliği sorunları içerisinde şiddet konusu oldukça geniş yer tutmaktadır. Öyle ki zamanla okul güvenliği denildiğinde sadece okullarda yaşanan şiddet olayları akla gelir olmuştur. Bu yüzden güvenli okul ortamının oluşturulması için öncelikle şiddet olgusunun okul ortamından çıkarılması gerekir.

Okul Ortamı (Mekan) ve Araç-Gereç Kullanımı ile İlgili Güvenlik Sorunları

Okulun fiziki ve sosyal ortamlarından kaynaklanan sorunlar, öğrenci güvenliğini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Okul binalarının sağlam olup olmaması öğrenci için hayati önem taşır. 1999 yılında Bursa’da okul çatısının şiddetli rüzgârda öğrencilerin üzerine uçması sonucu altı öğrenci yaşamını yitirmiştir. Okul binasının teknik zorunluluklara göre inşa edilmesi sınıfta derslerin güvenle yapılabilmesinin temel önkoşuludur. Okul binasının düzenli aralıklarla bakımının yapılması gerekir. Bunun dışında dersliklerin ve diğer yardımcı alanların öğrenci güvenliğini tehdit etmeyecek özelliklerde düzenlenmesi ve gerekli araç-gereçlerle donatılması da bir diğer koşuldur.

Derslik, salon ve koridor zeminlerinin kaymaları önleyecek şekilde kullanıma sunumu, bu alanlarda temizlik ve tamiratların öğrencilerin bu alanlarda bulunmadıkları saatlerde yapılması, pencere yüksekliğinin öğrencinin fiziksel özelliklerine göre ayarlanması, dersliklerin yeterince ve uygun biçimde aydınlatılması, okulun ve dersliklerin gürültü kaynaklarından uzak yerlere kurulması okulun öğrenci güvenliği için elverişli olmasının temel parametreleridir (Crossland ve diğerleri, 1996).

Tam gün eğitim yapılan okullarda öğrenci güvenliğinin risk altında olduğu zaman aralıklarından birisi de teneffüs saatleri ögle

yemeği vakitleridir. Öğrencilerin bu arada da korunması okul yönetiminin sorumluluğu arasındadır. İngiltere ve diğer A.B ülkelerinde yalnızca yemek ve teneffüs saatleri için ücretli “yardımcı personel” görevlendirilmektedir. Öğrenci güvenliğinin sağlanmaya çalışıldığı bu uygulamanın Türkiye’de karşılığı olarak da nöbetçi öğretmen uygulamasının olduğu görülmektedir. Avrupa ülkelerinde eğer öğretmen bu görevi yürütmek isterse kendilerine ek ücret ödenmektedir (Partington ve Ted, 1989, Akt: Barhan, 2001).

Okullarda eğitim-öğretim ve sanatsal sosyal etkinliklerin artması ve bu etkinliklerde giderek daha çok araç-gereç ve ekipman kullanılması, öğrenciler ve personel açısından kaza risklerini de artırmaktadır. Okulların değişik amaçla farklı araç-gereçlerin kullandığı birçok alanı vardır. Elektrikli araç-gereçlerin kullanımı ile ilgili uyarıların ve önlemlerin yeterince alınmaması ve bunların yanlış kullanılması, çıplak kablolar, fişlerin kontrolsüz takılıp çıkarılması tehlikeler yaratabilir. Örneğin bilgisayar laboratuvarlarında ya da sınıflarda kullanılan elektrikli aletler, sınıflarda açık durumdaki elektrik prizleri öğrenciler için güvenlik riski taşır. Bu değişik araç-gereçler ve malzemeler için farklı güvenlik önlemlerinin alınması doğaldır. Farklı alanlar için alınacak ortak güvenlik önlemleri ile birçok tehlikenin ortaya çıkması önenebilir (Barhan, 2001).

Yaşça büyük ve küçük öğrencilerin aynı mekânı kullanmaları özellikle küçük öğrenciler açısından sıkıntılara yol açmaktadır. Ülkemizde sekiz yıllık zorunlu eğitime geçilmesiyle, 14 yaşındaki sekizinci sınıf öğrencileri ile altı-yedi yaşındaki birinci sınıf öğrencileri aynı okul bahçesini, aynı merdivenleri, tuvalet ve lavaboları birlikte kullanınca küçük öğrenciler zorlanabilmektedir.

Bazı okullarda öğrenci mevcudunun kalabalık olmasına karşın oyun bahçeleri küçük ve yetersizdir. Oyun alanları ihtiyacı karşılayamadığı için öğrenciler rahatça koşup oynayamamakta, özellikle küçük öğrenciler çarpışmalardan zarar görmekte, bundan dolayı da öğretmenler öğrencilerin koşmalarını yasaklayabilmektedir. Oysa bu yasak, bir sıkıntının önüne geçer gibi görünürken aslında

başka sıkıntılar yaratmaktadır. Ayrıca oyun bahçesinin asfalt, beton gibi sert zeminlerle kaplanması da düşmelerde yaralanmalara yol açabilmektedir.

Öğretmenlerin bu konudaki görevi, öğrencilere kendi sağlıklarını tehdit eden riskleri tanıtmaya ve onlara karşı kendilerini koruyabilme bilinci verebilmektir. Ancak, güvenilir bir okul ortamında çalışabilmek için, riskleri kontrol altına alabilecek uygun eylemleri tasarlamak veya önermek de öğretmenin görevlerindedir (NUSAC, 1997).

Okullarda öğrenci güvenliğini etkileyen değişkenlerden birisi de, öğrencilerin okul yolunda karşılaşılabilecekleri tehlikelerdir. Türkiye’de okula geliş ve gidiş velinin sorumluluğunda olsa da, taşımaya eğitimin yapıldığı yerlerde ilköğretim okulu yönergesi ile bu sorumluluk okullara aktarılmıştır (MEB, Taşımaya İlköğretim Yönergesi 05.12.1994/2420 sayılı genelge).

Tabii Afet, Yangın ve Kazalardan Kaynaklanan Sorunlar

Deprem: Türkiye’de okullarda şiddetli sorunları batı ülkelerinde yaşanan yoğunlukta değildir. Okulların güvenliği konusu deprem, sel gibi doğal afetleri akla getirmektedir. Nitekim 1999 yılındaki büyük depremde birçok okul binası yıkılmıştır. Bingöl’deki depremde yıkılan yatılı okulda çok sayıda öğrencinin enkaz altında kalarak ölmesi okul binalarının depreme dayanıklılığı konusunun daha çok tartışılmasına neden olmuştur.

Yangın: Okulda öğrenci güvenliğini tehdit eden bir diğer değişken yangın tehlikesidir. Her okulun yangın durumunda neyi, nasıl, hangi yollarda karşılayacağı gibi ayrıntıları kapsayan, yazılı birer acil durum yönergesi bulunmalıdır. Okul yöneticisi, ilgili kurum, okul güvenlik kurulu üyeleri ve itfaiye görevlilerinin görüşlerini de alarak, bu yönergeyi hazırlamalıdır (Stock, 1991, 114).

Kaza ve Yaralanmalar: Öğretmen kontrolü ve gözetiminin yetersizliği, teneffüslerde koridor ve sınıflarda öğrencilerin başıboş ve kontrolsüz bırakılması, sınıfa giriş çıkışlarda özellikle merdivenlerde koşuşturmalar çarpışmalara ve düşmelere neden olabilmektedir

Araştırmalar, güvenlik yönetimi niteliğinin okullarda kaza ve yaralanma oranlarının yükselip düşmesinde önemli bir etken olduğunu ortaya koymuştur (Barhan, 2001).

Okullarda meydana gelebilecek kazalarda, okul çalışanlarının öğrenci güvenliğinin sağlanması ve ilk yardım müdahalesi konusunda yeterli bilgiye sahip olması öğrenci güvenliğinin sağlanmasında istenilen sonuçlara ulaşılmasını etkiler. Çünkü öğretmenler öğrencilere en yakın kişiler olarak ilk yardımı da yapmaya en yakın kişilerdir. Öğretmenlerin uzman yardımı olarak, kazalar ve ilk yardım konusunda bilgilendirilmesi gerekmektedir. Öğretmen kaza anında ne yapması gerektiğini, hatta ilk yardım konusunda gerekli tıbbi müdahale yapacak bilgiye sahip olması gerekir.

Güvenli Okulun Yaratılması

Günümüz toplumlarında eğitim olgusunun insan yaşamındaki önemi arttıkça, eğitimin merkezindeki okulların ne kadar güvenli yerler olduğu tartışmalarının derinliği de artmaktadır. Öğrenci velilerinin okula karşı artan ilgisi, okul işgörenlerinin her tür davranışının daha fazla kontrol edilmesine neden olmakta ve yöneticileri, okulların güvenliğini sağlamaya yönelik önlemleri almaya zorlanmaktadır. Bu amaçla okullar, öğrenci güvenliğini sağlamaya yönelik olarak yasal disiplin düzenlemelerinden detektör kullanmaya varan çeşitli önlemler almaktadır.

Okul güvenliğinin temel amacı; okulu, onun içindeki herkes için güvenli bir yer haline getirmektir. Okulun her bir köşesinde, her bir öğrencinin, kendisini evinde olduğu gibi güvende hissetmesi gerekir. Bu anlamda, makro (ülke) ve mikro ölçekte (okul) özellikle öğrenci güvenliğinin korunmasına dönük önlemlerin alınması, risklerin ve tehlikelerin anında saptanması ve anında müdahale edilmesi yönetimin temel sorumluluğu ve görevidir.

Okul yöneticilerinin; öğrencilerin okulda güvenli bir ortamda eğitim-öğretim faaliyetlerini yürütme ve okulda olumlu bir iklim oluşturma sorumlulukları vardır (Taymaz, 2003). Güvenli okulların yaratılmasında öğrenci güvenliğinin yönetimi büyük önem taşır. Okullarda, öğrenci güvenliğinin yönetiminin

gerekliliği üç temel nedene bağlanabilir (Stock, 1991, Akt: Barhan, 2001). Bunlardan birincisi, insancıl nedenlerdir. Yaşam her insan için temel bir haktır. Yaralanma gibi kişisel bir problem, bireyin o anki yaşantısını etkilediği gibi, ona bakmak zorunda kalan diğer yakınlarının yaşamlarını da olumsuz etkilemektedir. İkincisi, ekonomik nedenlerdir. Kazalar, eğitimin kesintiye uğramasına, bazı durumlarda öğrencinin yıl kaybetmesine ve buna bağlı olarak ortaya çıkan parasal kayıplara neden olurlar. Sonuncusu da yasal yükümlülüklerdir. Yasal zorunluluklar hem uluslararası yasalardan hem de ulusal yasalardan kaynaklanabilmektedir.

Okulların güvenliklerinin istenen düzeyde sağlanması için okul güvenlik politikalarının oluşturulması gerekir. Okul güvenlik politikası şu noktaları kapsayabilir (Gifford ve diğerleri, 1994, Akt: Barhan, 2001): Okulun adı ve sorumlularının kimler olduğu, güvenliği ne boyutta kimlerin sağlayacağı ve amacı, yapılacak çalışmaların kimler tarafından hangi koşullarda gerçekleştirileceği bütün kişi ve kurumların beklentileri yazılmalıdır. Ayrıca, öğrenci güvenliğini sağlamaya yönelik kurulan iletişimin niteliği, uygulamaların ayrıntıları, olan kazalara ait durum raporları, ilk yardım uygulamaları, okul araç-gereç ve bina çevresine ait bakım raporları, acil durumlarda ulaşılabilecek kaçış yollarına ait ayrıntılar, okulda depolanmak zorunda olan risk taşıyan materyallerle ilgili bilgileri açıklayan bölümler sayılabilir (Dew, 1995).

Okullarda şiddet olaylarının yaşanması, okul güvenlik planlarının yapılmasını gerekli kılmıştır. Aslında güvenli okulların oluşturulması bu planların bir boyutudur. Birçok ortaöğretim okulunda salonlarda güvenlik görevlileri veya polis memurları dolaşmakta, okullara girişte kimlik kontrolleri yapılmakta, ziyaretçilerin okula girişte isimleri ve imzaları alınmaktadır. Fakat duygusal ve ruhsal güvenliğin sağlanması için okullar fiziksel güvenlik önlemlerini aşan başka uygulamalar yapmak durumundadırlar.

Öğrenci davranışlarını kontrol yaklaşımlarının geliştirilmesi, çatışma çözme stratejilerinin uygulanması, öğrenciler ile uygun

iletişimin geliştirilmesi yolu okul güvenliğine katkı getirir. Okullarda suç işleme ve tacize maruz kalma bakımından risk altında bulunan öğrenciler belirlenerek bu öğrencilere yönelik önlemler alınmalıdır. Okul güvenliğinin sağlanmasında pozitif okul ikliminin oluşturulması önemlidir. Okulda öğretmenler, öğrencilerin kültürel ve gelişimsel özelliklerini bilerek, onları anlamaya çalışmalıdırlar (Bucher ve Manning, 2005)

Okulun güvenlik hedeflerini ve performansını geliştirme taahhüdünü açıkça ortaya koyan bir Okul Güvenliği Yönetim Modeli oluşturmak ve işlevsel kılmak yararlı olacaktır. Bazı büyük özel okullarda buna benzer Okul Sağlığı ve Güvenliği Kurulları oluşturulmuştur. Bu kurulların amacı, öğrencilerin ve çalışanların fiziksel, ruhsal ve sosyal bakımdan sağlık durumunu belirlemek, iyileştirmek, geliştirmek ve devamlılığını sağlamak; okul ve çevresinden gelebilecek zararlı etkenler nedeniyle öğrencinin ve çalışanın sağlığının bozulmasını önlemek; öğrenci-çalışan ile okul arasında uyumu sağlamaktır (TED, 2006). Kurul bu amacı gerçekleştirmek için okul güvenliği (ve sağlığı) açısından tehdit oluşturabilecek riskleri yönetmek üzere gerekli yapıyı planlama, yapının sorumluluklarını, eylemlerini, prosedürlerini, süreçlerini belirleme ve iyileştirme gibi görevleri yerine getirir.

Okul güvenliği ile ilgili olarak birçok politikacı, kolluk gücü yetkilisi ve kuruluş, cezalandırıcı önlemlerin okulda güvenliği sağlamaya tek başına yetmeyeceğini belirtmişlerdir (Astor ve diğerleri, 2005). Okul yöneticileri ve öğretmenler, polisiye önlemlerin, okullarda uygun olmayan davranışları azaltmak yerine şiddetlendirebileceğini de düşünmelidirler. Nitekim yapılan araştırmalar, okullarda alınan katı güvenlik önlemlerinin öğrencileri okuldan soğuttuğu ve uzaklaştırdığı, öğrenciler arasında güvensizlik ve istenmeyen davranışları artırdığını ortaya koymuştur (Beger, 2003). Polisiye önlemler yerine, öğrenciler için uygun öğrenme çevreleri oluşturulmalıdır. Güvenli okul, öğrenci, öğretmen, okul personeli ve okul danışmanları arasında pozitif bir okul ikliminin oluşması ile gerçekleşecektir. Bu okul ortamında şiddet farklı yaklaşımlar ile

azaltılacaktır. Okul güvenliği, doğru güvenlik yaklaşımı, pozitif insan ilişkileri, kurumsal yasalaşma ve pozitif okul iklimi ile sağlanır (Bucher ve Manning, 2005).

Okullarda şiddetin önlenmesi ile ilgili olarak okul psikologları tarafından öğrencilere ve ailelerine ruh sağlığı konusunda danışmanlık yapılabilir, diğer kurumlarla işbirliği yoluna gidilebilir, okul reform ve politikalarına yardımcı olunur, konuyla ilgili stratejiler geliştirilir, süreç ve sonuçları değerlendirilir (Furlong, Paige ve Osher, 2003). Okuldaki güvenlik risklerin azaltılmasında, okul psikologlarının önemli görev ve sorumlulukları vardır (Furlong, Paige ve Osher, 2003).

Ülke genelinde güvenlik olaylarını ve bilgilerini toplayan bir merkez kurulmalıdır. ABD’de Ulusal Eğitim İstatistikleri Merkezi (National Center for Education Statistics – NCEs) her yıl güvenlik ve sağlık göstergelerini bir rapor halinde kamuoyuna sunmaktadır (DeVoe, Peter, Noonan ve diğerleri, 2005). Böylelikle bu konulara ilişkin olumlu ya da olumsuz gelişmeler daha bütüncül ve karşılaştırmalı olarak değerlendirilebilir. Aynı zamanda bu konulara ilişkin bilgilerin doğruluğu ve sorunun boyutlarına ilişkin doğru bilgiler, bunlara yönelik etkili program, politika ve önlemlerin alınmasını ve uygulanmasını sağlar.

Öğrencilere fiziksel ceza ve benzeri olumsuz davranış sergileyen öğretmen ve yöneticilere gerekli yaptırım uygulanmalıdır. Nitekim ilgili eğitim yasaları, öğretmenlerin öğrencilere karşı kaba davranışta bulunmasını ya da söz söylemesine uyarı ve kınama, öğrenciyi dövmeye maaş kesimi ve öğrenciyi karşı cinsel tacizde bulunmaya meslekten çıkarılma cezasını öngörmektedir (MEB, 1930).

Türkiye’de okullarda öğrenci kavgaları sonucunda fiziksel yaralanmalarla sonuçlanan vakalar her geçen gün artmaktadır. Bu yaralanma olayları aslında toplumun sosyal dinamikleri ile ilgilidir. Öğretmen ve okul yöneticileri psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerden faydalanarak, çevreden ve okul toplumundan kaynaklanan şiddet olayları için tedbirler almalıdırlar.

Okullarda şiddeti önlemenin en önemli yollarından birisi okul-çaplı şiddeti önleme politikası geliştirilmesidir. Bu modelin; eğitim programı, okulun fiziki alanlarının düzenlenmesi, çocuklarda çatışma çözme becerilerinin geliştirilmesi ve akran danışmanlığı gibi boyutları bulunmaktadır (Çinkır, 2006)

Benimsenen siyasi görüş ve felsefi inanca yönelik alaycı, aşağılayıcı söylemler, bunları benimseyenlere cephe alma ve ayrımcılık duygusal şiddet kapsamında değerlendirilir. Bunun önlenmesi için toplumun tüm alanlarında olduğu gibi okulda da farklılıklara saygı ve hoşgörü anlayış ve kültürünün yerleştirilmesi gerekir. Yönetici ve öğretmenlerin birbiriyle ve öğrencilerle ilişkilerinde buna özen göstererek öğrencilere örnek olmaları önemlidir.

Okulda şiddet ve programlarla ilgili yapılan araştırmaların farkında olunması, okulda şiddetin önlenmesine yönelik çalışmaların yapılması için temeldir. Fakat mevcut eğilimler ve model programlar şiddetin önlenmesi için yeterli değildir. Okullarda şiddetin önlenmesine yönelik birçok program vardır. Bu programların etkililiği tartışılmakla birlikte, kabul edilen en iyi program da yoktur. A.B.D’de okulda şiddetin yoğun olduğu bölgelerde, özellikle psikolojik danışman ve rehber öğretmenler, sosyal hizmet uzmanları gibi okul sosyal yardımcıları (Social Workers) şiddeti önlemeye yönelik yoğun çalışmalar yapmaktadırlar (Astor ve diğerleri, 2005).

Okul güvenliğinin sağlanmasında önemli bir boyut olan yangından korunmak için okullarda söndürme sisteminin bulundurulması, alarm sisteminin ve söndürme ekiplerinin kurulması ve çeşitli aralıklarla tatbikatlar yapılması gerekir. Bunlara ek olarak aşağıdaki önlemler alınabilir (Barhan, 2001):

1. Her okul, öğrencilerin acil durumda, en kısa zamanda bina dışına çıkmasında kullanmak üzere, uygun bir erken uyarı sistemine sahip olmalı.

2. Olası yangın durumunda binaların boşaltılması eyleminde başarılı bir örgütlenme yapılmalı.

3. Her öğretim yılında belli sayıda yangın tatbikatı yapılmalı.

4. Okul binasının boşaltılması esnasında özürsüz öğrenciler için önlemler alınmalı.

Bazı öğrenciler, okulda yaşadıkları şiddet, taciz gibi sorunlarını korku, utanma gibi nedenlerle başkalarına anlatmaya çekinirler. Bunlar için okul rehber öğretmenlerinin çabalarının yanı sıra ulusal düzeyde kurulacak bir telefon hattının yararı olabilir. Öğrenciler ücretsiz olacak bu hattı arayarak kendilerinin ya da arkadaşlarının sıkıntılarını sosyal servis uzmanları ile paylaşabilirler. Bu uygulama hem öğrencilerin durumlarının değerlendirilip gerekli koruyucu önlemlerin alınmasını, hem de okullardaki güvenlik sorunlarının boyutları hakkında daha kapsamlı ve sağlıklı bilgilere ulaşmayı sağlar. İngiltere’de buna benzer “çocuk hattı” adlı bir uygulama sürdürülmektedir (Donnelan, 1996, 11, Akt: Barhan, 2001).

Öğrencileri okul dışından gelebilecek olumsuz durumlardan korumak için okulların ulaşım bakımından uygun yerlerde kurulması, yakınlarına kahvehane, meyhane, bar, pavyon, elektronik oyun merkezleri gibi umuma açık yerlerin kurulmaması gerekir. Zaten 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun 61. maddesi de okulların bu gibi yerlerden en az 200 metre uzaklıkta olmasını öngörmektedir (222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu).

Öğrencilerin güvenliğinin sağlanması için, olası tehlikelere karşı alınan he türlü önlemlere rağmen, tasarlanmayan bazı riskleri de almak kaçınılmazdır. Bu tür olumsuz durumlar için çağdaş bir önlem olarak öğrencilere kişisel kaza sigortası yaptırılması yararlı olabilir. Barhan’ın (2001) yaptığı araştırmada da yönetici ve öğretmenler; öğrencilerin okulda buldukları zaman içinde kazalara karşı sigortalanması gerektiği yönünde görüş belirtmişlerdir.

Okul güvenliğinin sağlanması amacıyla alınabilecek diğer bazı önlemler şöyle sıralanabilir:

- Okul güvenlik örgütü ile toplumsal güvenlik örgütleri arasında gerekli dayanışma ve eşgüdüm sağlanmalıdır.

- Okulun derslik, öğrenci ve personel sayısı ölçüt alınarak güvenlik personeli normu belirlenmeli ve personel istihdamı yapılmalıdır.

- Okul güvenlik ve sağlık örgütü ile toplumsal güvenlik ve sağlık örgütleri arasında gerekli dayanışma ve eşgüdüm sağlanmalıdır.

- Öğrencilere sunulan akademik destek ve uygun eğitim koşulları ile öğrencilerde yeterlilik hissi geliştirilebilir (Furlong, Paige ve Osher, 2003).

- Öğrenci şüphelenebilir, düşünebilir ve soru sorabilir bu yanlış yorumlanmamalıdır. Bunun için sınıf kuralları öğrencilerin rahatça konuşmalarına olanak sunmalıdır (Bucher ve Manning, 2005).

- Tehlike ve risk kavramları ile ilgili öğrencilerin duyarlılık, bilinç ve anlayış düzeyinin yükseltilmesi için etkinlikleri ve eğitim kampanyaları yürütülmelidir,

- Önleyici güvenlik bilinci ve kültürü yerleştirilmelidir.

- MEB ile yakın işbirliği yapılmalı ve müfredatta güvenlik konularına yeterince yer verilmelidir.

- İyi uygulama örnekleri ve deneyimleri paylaşılmalıdır.

- Güvenlik konusunda öğretmen ve öğrenciler arasında yarışmalar düzenlenmelidir.

- Okulda güvenlik riskleri konusunda farkındalık yaratılmalıdır.

- Bir bilgi ağı oluşturulmalıdır..

- Kıvrık camlar bir an önce değiştirilmelidir.

- Okulun tüm bölümleri için sürekli ve etkin bir iç denetim sağlanmalıdır.

- Okul saatleri içinde etkin bir nöbetçi öğretmenlik uygulaması yürütülmelidir.

Sonuç

Okullarda etkili öğrenmenin gerçekleştirilmesi ve öğrencilerin kendi potansiyellerini geliştirebilmeleri için, okulun öğrenci ve öğretmenler açısından güvenli bir yer

olması gerekir. Güvenli bir öğrenme ortamı olmadan öğretmenler öğretimde, öğrenciler de öğrenmede sıkıntılar yaşarlar. Okulun güvenli olması demek; öğrencilerin, çalışanların ve diğer paydaşlar olan veli ve ziyaretçilerin okul ortamında güvende olmaları, kendilerini fiziksel, psikolojik ve sosyal bakımdan “özgür” hissetmeleridir. Okul güvenliği yalnızca okul ortamının güvenliği ile sınırlı değildir. Okul güvenliğinin kapsamı ve boyutları; çocuğun ya da diğer okul personelinin okula gitmek amacıyla evinden ayrılması anından başlayarak tekrar evine gelinceye kadarki tüm aşamaları içerir

Ülkemizdeki okulların eğitim ve öğretim açısından güvenli mekânlar hâline getirilmesi, şiddet ve tehlikelerden uzak tutulması çok önemlidir. Aksi durum sadece öğrenci ve öğretmenleri değil, eğitim sürecini, okulun yakın ve uzak çevresini ve bütün toplumu olumsuz etkiler. Öğrencilerin okullarda karşılaşabilecekleri her türlü güvenlik risklerine karşı güvenli bir çevre içinde yaşatılması gerekir. Bu görev; okul yönetimleri ve öğretmenler, aileler, toplum ve devlet tarafından paylaşılmalıdır.

Çocuk ve gençlerin şiddet uyarılarının hayatlarına geçirmelerinin önüne geçilmesinde onların ulusal ve evrensel değerleri benimsemeleri önemlidir. Bu gerçekten hareketle öğrencilerde özdeğerlerin içselleştirilerek, bir yaşam biçimi hâline dönüşmesini sağlamak üzere okullarda değerler eğitimi programlarının hazırlanması yararlı olacaktır. Hazırlanacak programlar, öğrencilerde bir süper ego yaratarak sevgi, saygı, barış, hoşgörü... gibi evrensel değerlerin benimsenmesi ile, şiddete yönelik tutum ve davranışları tercih edilmemesi yolunda bir davranış gelişimi sağlayabilir (Kolburan ve Tosun, 2006).

Okul ve öğrenci güvenliğinin sağlanması için, bu alandaki kuramsal gelişmelerin ortaya konmasının tek başına yeterli olması beklenemez. Araştırmacıların uygulayıcılar için somut öneriler de geliştirmeleri gerekmektedir. Bu amaçla bu çalışmada uygulamada yararlı olacağı düşünülen çok sayıda öneri geliştirilmiştir. Yapılacak çalışmalar sayesinde,

çocuklarımızı daha güvenli okullara emanet edebileceğimiz ümit edilebilir.

KAYNAKLAR

- Argon, J., Anderson, L. (2000). School security by the numbers. *American School and University*, 72(1), C1-C11.
- Astor, R. A., Benbenisbty, R., Marachi, R., Rosemond, M. (2005) School safety interventions: best practices and programs *Children & Schools V: 27*, Nu: 1 January, 2005).
- Avshalom, C., Elder, G. H. and Bem. D. J. (1988). Moving away from the world: Life course patterns of shy children. *Developmental Psychology* 24(6): 824-831.
- Barhan, A. (2001) *İlköğretim Okullarında Öğrenci Güvenliğinin Sağlanması*. (Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi) Ank. Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Yönetimi ve Planlaması Anabilim Dalı Ankara.
- Beger, R. (2003). The “worst of both worlds”: School security and the disappearing amendment rights of students. *Criminal Justice Review*, 28: 336–354.
- Benekos, P. J., Merlo, V., Cook, B. (2002). A preliminary study of student attitudes of juvenile justice system. *Journal Of Criminal Justice Education*, 13(2), 273-296.
- Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (20 Kasım 1989).
- Bitsensky, S. H. (2006). Okulda çocuklara uygulanan fiziksel ceza: Uluslararası insan hakları hukukunun ihlali, *1. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Uluslararası Katılımlı Sempozyumu*. 28-31 Mart 2006, İstanbul.
- Bucher, K.T and Manning, M.L. (2005) *Creating safe schools. The Clearing House*. September/October 2005, Helderf Publications.
- Carney, J.L., Hazler, R.J., Higgins, J. (2002). *Characteristics of school bullies and*

- victims as perceived by public school professionals. *Journal of School Violence*, 1: 91–106.
- Çinkır, Ş. (2006) *Okullarda Kabagüç: Türleri, Etkileri ve Önleme Stratejileri*, 1. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Uluslararası Katılımlı Sempozyumu. 28-31 Mart 2006, İstanbul.
- Çinkır, Ş., Kepenekçi, Y. (2003). Öğrenciler arası zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 9(34), 236-253.
- Cobia, D.C., Carney, J.S. (2002). Creating a Culture of Tolerance in Schools: Everyday Actions to Prevent Hate-Motivated Violent Incidents. *Journal of School Violence*, 1: 87–104.
- Cowie, H (2006) *Okullarda Şiddetle İlgili Eğitim Planı (VISTA): Bütüncül Okul Yaklaşımı*, 1. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Uluslararası Katılımlı Sempozyumu 28-31 Mart 2006, İstanbul.
- Crossland, B., Bennet, P. A., Ellis, A. F., Farmer, F. R., Gittus, J., Godfrey, P. S., Hambly, E. C., Kletz, T. A. and Lees, F. P. (1992) Estimating engineering risk in Royal Society. *Risk: Analysis, Perception and Management* (Second edition), London, UK, The Royal Society
- Daniels, J. A. (2002). *Assessing threats of school violence: Implications for counselors. Journal Of Counseling And Development*, 80 (2), 215-218.
- DeVoe, J., Peter, K., Noonan, M., Snyder, T. D., Baum, K., (2005). *Indicators of School Crime and Safety: 2005*. National Center for Education Statistics /NCES, Department of Education, Washington, DC., November- 2005
- Dew, K. (1995). *Health and Safety. Managing Schools*. V: 4, No: 9, 37-39
- Dönmez, B. (2001). *Okul Güvenliği Sorunu ve Okul Yöneticisinin Rolü. Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 7(25), 63-74.
- Dönmezer, T., Gümüş, A., Tümkaya, S. (2006). “Kötü Muamele ve Etkileri”, 1. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Uluslararası Katılımlı Sempozyumu. 28-31 Mart 2006, İstanbul.
- Ericson, N. (2001). *Addressing the Problem of Juvenile Bullying*. OJJDP Fact Sheet 27. U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention. Washington, DC: U.S. Government Printing Office.
- Furlong, M., Paige, L., ve Osher, D. (2003) *The Safe Schools/Healthy Students Initiatives: Lessons Learned From Implementing Comprehensive Youth Development Programs Psychology in the Schools*, Vol. 40(5), 2003
- Gittins, C. (2006). Okulları Güvenli Hale Getirmek: Ulusal eylem Plan, 1. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Uluslararası Katılımlı Sempozyumu. 28-31 Mart 2006, İstanbul.
- Gorman, K. and Pauken, P. (2003). The ethics of zero tolerance. *Journal of Educational Administration*, 41 (1), 24-36.
- Gottfredson, D. C., Gottfredson, G. D., Hybl, L. G. (1993). Managing Adolescent Behavior: A Multi-Year, Multi-School Experiment. *American Educational Research Journal*, 30 (1), 179-216.
- Gözütok, F.D. (1993). Okullarda bazı dayak uygulamaları. *Çağdaş Eğitim*, Mart, Sayı, 186, 7-10.
- Güven, M. (2002). Okul Güvenliğinde Psikolojik Danışmanların Rolü ve Görevleri. *Eğitim Araştırmaları*, 9, 67-72.
- Hernandez, T. J. and Seem, S. R. (2004). Asafe school climate: Asystemic approach and the school counselor. *Professional School Counseling*, 7(4), 256–262
- İlköğretim ve Eğitim Kanunu. Kanun Numarası: 222, Kabul Tarihi: 5/1/1961, R. Gazete: 12/1/1961

- Ingersoll, R. (2001). Teacher Turnover and Teacher Shortages: An Organizational Analysis. *American Educational Research Journal*, 38(3): 499–534.
- Işık, H. (2004). *Okul Güvenliği: Kavramsal Bir Çözümleme*. *Milli Eğitim Dergisi*, S:164, Ankara, Güz-2004, MEB yayınları
- Kaufman, P., DeVoe, J. F., Peter, K., Ruddy, S. A., Miller, A. K., Planty, M., Snyder, T. D. and Rand, M.R (2003). *Indicators of School Crime and Safety: 2003*, National Center for Education Statistics /NCES, Department of Education, Washington, DC.,
- Kolburan, G., Tosun, Ü. (2006). “İlköğretimde Değerler Eğitimi Programı”, 1. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Uluslararası Katılımlı Sempozyumu 28-31 Mart 2006, İstanbul.
- MEB (1994) *Taşımali İlköğretim Yönergesi*. Ankara : Yönerge :24 Mayıs Sayı 5959
- MEB, (1930) *İlk ve Orta Tadrıs Muallimlerinin Terfi ve Tecziyeleri Hakkında Kanun*, Sayı: 1532
- Morrison, G. M. and D'Incau, B. (1997) The web of zero-tolerance: Characteristics of students who are recommended for expulsion from school. *Education and Treatment of Children*, 20(3), 316-335.
- NUSAC (1997) *Research Project İnetigating Current Policy and Practice in Primary Schools Across the South West Phase 1*. Final Report in Press.
- O'reilly, E. M., Verdugo, R. R. (1999). *Safe School İndicators: The Data and Social Policy*. *Education and Urban Society*, 31 (3), 334-348.
- Özdemir, S., Özok, D. B., Erice, D. (2006). Eğitim Fakültesi İngilizce Öğretmenliği Bölümünde Öğrenim Gören Birinci ve Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Buss&Perry Saldırganlık Envanteri Ölçeğine Göre Tutumlarını Ölçüp Eğitim Derslerinin Bu Tutumlara Olan Etkisinin İncelenmesi, 1. *Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Uluslararası Katılımlı Sempozyumu*. 28-31 Mart 2006, İstanbul.
- Payne, A.A., Gottfredson, D.C., Gottfredson, G.D. (2003). Schools as Communities: The Relationship Between Communal School Organization, Student Bonding, and School Disorder. *Criminology*, 41: 749–778.
- Pişkin, M. (2002). Okul Zorbalığı: Tanımı, Türleri, İlişkili Olduğu Faktörler Ve Alınabilecek Önlemler. *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 3 (2), 531-562.
- Scheckner, S., Rollins, S.A., Kaiser-Ulrey, C., Wagner, R. (2002). School Violence in Children and Adolescents: A Meta-Analysis of Effectiveness. *Journal of School Violence*, 1: 5–34.
- Schreck, C. J. and Miller, J. M. (2003). Sources of Fear of Crime at School: What Is the Relative Contribution of Disorder, Individual Characteristics, and School Security? *Journal of School Violence*, 2(4): 57–79.
- Sprague, J., Walker, H., Golly, A., White, K., Myers, D., Shannon, T. (2001). *Translating Research İnto Effective Practice: The Effects of A Universal Staff and Student İntervention on İndicators of Discipline and School Safety*. *Education and Treatment Of Children*, 24(4), 495-511.
- Stevick, E. D. and Levinson, B. A. U. (2003). From noncompliance to Columbine: Capturing student perspectives to understand non-compliance and violence in public schools. *Urban Review* 35 (4): 323–49.
- Stock, B (1991) *Health and Safety İn School*. Survey: Croner Publucations Ltd.
- Taymaz, H. (2003). *OkulYönetimi* Ankara: PegemAYayınçılık.
- TED (Türk Eğitim Derneği), (2006). *Okul Sağlığı ve Güvenliği*, www.tedankara.k12.tr (erişim: 15.11.2006)

The Cool School Programme, (2004).
www.educationworld.com.
(erişim:10.11.2006).

Welsh, W. N. (2000). The effects of school climate on school disorder. *Annals Of The American Academy Of Political and Social Sciences (Annals-Aapss)*, 567, 88-107.

Yurtal, F. ve Cenkseven, F. (2006). İlköğretim okullarında zorbalığın incelenmesi, *1. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Uluslararası Katılımlı Sempozyumu*. 28-31 Mart 2006, İstanbul.